

دانشکده صداوسیما جمهوری اسلامی ایران

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد گروه ارتباطات رشته مدیریت رسانه

رسانه ها و ارزشهای اخلاقی خانواده:

تحقیقی در سریال «در جستجوی پدر شبکه فارسی 1»

دانشجو :

محمد رجبی

استاد راهنما :

دکتر باقر ساروخانی

استاد مشاور :

دکتر سید محسن بنی هاشمی

زمستان 1390

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به همسر م :

که تجلیل از مهربانی ها و صبوری هایش

در این مقال نمی گنجد

سپاس :

به رسم ادب و حق شناسی بر خود وظیفه میدانم که از زحمات بی شائبه استاد راهنما جناب آقای دکتر ساروخانی و استاد مشاور جناب آقای دکتر بنی هاشمی تقدیر و تشکر نمایم ، انشاء الله خداوند طول عمر با عزت و صحت و سلامت به آنان عنایت فرمایند .

از تمام عزیزانی که در این راه از همفکری و مشورت آنان بهره جسته ام بویژه از همکارانم در واحد آموزش و پژوهش صداوسیما مرکز کرمانشاه تشکر می کنم، قدردان همه دوستان و عزیزان هستم واگر نشان مهربانی شان در این مرقومه نگنجید مرا خواهند بخشید .

چکیده :

دو روش پیمایش و تحلیل محتوا در این پژوهش بکار گرفته شده است ، در بخش پیمایش هدف یک پژوهش مقدماتی¹ در موضوع مورد مطالعه ، با استفاده از پرسشنامه ، برای رسیدن به پربیننده ترین سریال فارسی 1 در شهر کرمانشاه بود ، جامعه آماری تحقیق ، همه افراد سال ساکن در شهر کرمانشاه است.

بر اساس فرمول کوکران و به روش تصادفی منظم، تعداد 600 پرسشنامه توزیع و بر اساس نتایج حاصل ، بیش از نیمی از حجم نمونه ، برنامه های شبکه فارسی 1 را دنبال می کنند.

زنان بیش از مردان - افراد مجرد بیش از افراد متأهل - افراد بیکار و خانه دار بیش از شاغلین- نوجوانان و جوانان ، افراد با تحصیلات دبیرستان و دیپلم بیش از سایرین از مخاطبان این شبکه هستند.

سریال «در جستجوی پدر» به عنوان پربیننده ترین سریال انتخاب و کل سریال بر اساس نظریه «یادگیری مشاهده ای» «آلبرت بندورا» مورد تحلیل قرار گرفت ، واحد ثبت ، رفتار ، کلمات و حرکات فرازبانی بازیگران در صحنه فیلم بود در پردازش اطلاعات ، از نرم افزار SPSS و برای محاسبه ضریب قابلیت اعتماد ، از فرمول ویلیام اسکات استفاده شد ، نتایج به دست آمده نشان داد متغیرهای مورد بررسی قابل اعتمادند.

بیشتر رفتارهایی که توسط بازیگران و به صورت جدی (نه شوخی) در این سریال نمایش داده می شوند منفی هستند و اکثر این رفتارها توسط سایر بازیگران و اطرافیان محیط صحنه مورد تایید قرار می گیرند و دارای ، نتیجه و پیامد مطلوبند .

در تجزیه و تحلیل رفتارها ، با اختلاف معناداری این سریال ، شک و بدگمانی، کینه توزی و دشمنی ، دروغگویی ، بی ادبی و بی احترامی نسبت به همدیگر ، اسراف و مصرف زدگی ، بی عفتی و هرزگی ، عدم پایبندی به عهد و پیمان و بی وفایی و خیانت نسبت به همسر، غرور و تکبر، بی محبتی و آزار و اذیت دیگران ، خودرایی ، فردگرایی، بد خواهی ، بی مسئولیتی ، بدکاری و فساد را به خانواده القاء می کند.

واژگان کلیدی:

رسانه های جمعی - شبکه تلویزیونی فارسی 1 - سریال داستانی در جستجوی پدر - جامعه پذیری - خانواده - ارزشهای اخلاقی - یادگیری - تحلیل محتوا.

« فهرست مطالب »

صفحه	عنوان
1	فصل 1- کلیات تحقیق :
2	1-1 مقدمه :
3	1-2 طرح مسئله :
6	1-3 ضرورت و اهمیت تحقیق
7	1-4 اهداف تحقیق :
8	1-5 سئوالات تحقیق :
9	1-6 فرضیات تحقیق :
9	1-7 تعریف مفاهیم نظری و عملی:
20	فصل 2 - مبانی نظری تحقیق :
21	2-1 بررسی پیشینه تحقیق :
24	2-2 چارچوب نظری تحقیق :
25	2-3 ارزشها
31	2-3-1 ارزشها از دیدگاه روانشناسی
34	2-3-2 ارزشها از دیدگاه فلاسفه
35	2-3-3 ارزشها از دیدگاه جامعه شناسی
38	2-4 اخلاق

« فهرست مطالب »

صفحه	عنوان
40	2-5 ویژگی نظام اخلاقی در اسلام
41	2-6 خانواده
45	2-7 نظریه کارکردگرایی ساختاری
51	2-8 جایگاه رسانه ها در نظریه کارکردگرایی ساختاری
55	2-8-1 دیدگاه قدرت نا محدود رسانه ها
58	2-8-2 دیدگاه قدرت محدود رسانه ها.....
61	2-8-3 دیدگاه قدرت مشروط رسانه ها
68	2-9 رسانه ها : ارزشهای اخلاقی و خانواده :
70	2-9-1 رسانه ها و ارزشهای اخلاقی.....
72	2-9-2 رسانه ها و جامعه پذیری ارزشی
76	2-9-3 رسانه ها و خانواده
79	2-9-4 امپریالیسم فرهنگی
83	2-10 یادگیری
85	2-10-1 انواع یادگیری.....
87	2-10-2 مکاتب یادگیری
94	2-10-3 نظریه یادگیری اجتماعی (مشاهده ای)
104	2-10-4 یادگیری مشاهده ای و رسانه ها

«فهرست مطالب»

صفحه	عنوان
108	فصل 3- روش تحقیق :
109	3-1 روش تحقیق :
122	3-2 جامعه آماری و واحد تحلیل :
122	3-3 حجم نمونه و روش نمونه گیری :
123	3-4 روش و ابزارگردآوری اطلاعات :
123	3-5 روش تجزیه و تحلیل اطلاعات :
124	3-6 اعتبار و پایایی تحقیق :
126	فصل 4 - یافته های تحقیق و تجزیه و تحلیل داده ها :
127	4-1 بخش پیمایش :
135	4-2 بخش تحلیل محتوا :
152	4-3 ضریب پایایی متغیرها :
153	فصل 5 - بحث ، نتیجه گیری و پیشنهادات :
153	5-1 نتایج بخش پیمایش :
155	5-2 نتایج بخش تحلیل محتوا :
159	5-3 محدودیتهای تحقیق :

159	پیشنهادهای تحقیق:
163	فهرست منابع و مآخذ:
173	ضمایم:
174	1. خلاصه داستان سریال:
176	2. فرم پرسشنامه:
177	3. جدول کدینگ بازیگران سریال:
178	4. جدول کدگذاری:

« فهرست جداول »

صفحه	عنوان
127.....	جدول 4-1 بینندگان فارسی 1
128.....	جدول 4-2 پراکندگی جنسی بینندگان فارسی 1
129.....	جدول 4-3 پراکندگی بینندگان فارسی 1 بر اساس تاهل
130.....	جدول 4-4 پراکندگی بینندگان فارسی 1 بر اساس سطح سواد
131.....	جدول 4-5 پراکندگی بینندگان فارسی 1 بر اساس شغل و فعالیت
132.....	جدول 4-6 پراکندگی سنی بینندگان فارسی 1
133.....	جدول 4-7 پراکندگی بینندگان فارسی 1 بر اساس علاقه
135	جدول 4-8 رفتارهای شمارش به تفکیک نوع رفتار
136.....	جدول 4-9 شکل رفتار شخصیتها در سریال (جدی-شوخی)
137.....	جدول 4-10 پیامدهای رفتار ، بدون توجه به نوع رفتار
138.....	جدول 4-11 پیامد رفتار ، با توجه به نوع رفتار
140.....	جدول 4-12 رفتارهای ارزشی بازیگران سریال به تفکیک مثبت و منفی
142.....	جدول 4-13 فهرست ارزشهای مثبت مورد بررسی در سریال
144.....	جدول 4-14 فهرست ارزشهای منفی مورد بررسی
145.....	جدول 4-15 واکنش محیط اجتماعی به کل رفتارها
146.....	جدول 4-16 واکنش محیط اجتماعی به رفتار شخصیتها (مثبت - منفی)
147	جدول 4-17 واکنش شخصیتها، به واکنش محیط اجتماعی
149	جدول 4-18 پراکندگی رفتارهای ارزشی مثبت شخصیتها
151	جدول 4-19 پراکندگی رفتارهای ارزشی منفی شخصیتها
152.....	جدول 4-20 ضریب پایایی متغیرهای تحقیق

« فهرست نمودارها »

صفحه	عنوان
99	نمودار 1-2 تعامل شخص - محیط - رفتار
127	نمودار 1-4 بینندگان فارسی 1
128	نمودار 2-4 پراکندگی جنسی بینندگان فارسی 1
129	نمودار 3-4 پراکندگی بینندگان فارسی 1 بر اساس تاهل
130	نمودار 4-4 پراکندگی بینندگان فارسی 1 بر اساس سطح سواد
131	نمودار 5-4 پراکندگی بینندگان فارسی 1 بر اساس شغل و فعالیت
132	نمودار 6-4 پراکندگی سنی بینندگان فارسی 1
134	نمودار 7-4 پراکندگی بینندگان فارسی 1 بر اساس علاقه
135	نمودار 8-4 رفتارهای شمارش به تفکیک نوع رفتار
136	نمودار 9-4 شکل رفتار شخصیتها در سریال (جدی-شوخی)
137	نمودار 10-4 پیامدهای رفتار ، بدون توجه به نوع رفتار
139	نمودار 11-4 پیامد رفتار ، با توجه به نوع رفتار
141	نمودار 12-4 رفتارهای ارزشی بازیگران به تفکیک مثبت و منفی
143	نمودار 13-4 فهرست ارزشهای مثبت مورد بررسی
143	نمودار 14-4 فهرست ارزشهای منفی مورد بررسی در سریال
145	نمودار 15-4 واکنش محیط اجتماعی به کل رفتارها
147	نمودار 16-4 واکنش محیط اجتماعی به رفتار (مثبت - منفی)
148	نمودار 17-4 واکنش شخصیت به واکنش محیط اجتماعی

فهرست اشکال

116	شکل 1-3 اجزا و مراحل تحلیل محتوای کیفی
-----	--

فصل اول :

کلیات تحقیق

1-1 مقدمه

عصری که در آن قرار داریم، عصر ارتباطات و عصر سلطه پدیده رسانه بر زندگی انسان هاست ، بی گمان برنامه های ماهواره ای توانسته اند افکار و عقاید را دستخوش تغییر سازند.

امروزه افراد جامعه زمان زیادی از وقت خود را به تماشای برنامه های ماهواره ای اختصاص می دهند ، استفاده از ماهواره و دیگر رسانه های گروهی شمشیری دو لبه است که می تواند پی آمد هایی به دنبال داشته باشد.

هزاران شبکه ماهواره ای به صورت 24 ساعته برنامه های گوناگونی را پخش می کنند که این برنامه ها هیچگونه سنخیتی با هنجارها و اصول اعتقادی مردم جامعه ندارند بخشی از این برنامه ها به زبان فارسی پخش می شوند امکان دستیابی به این برنامه ها در کشور ما بسیار ساده است ، فارسی 1 نیز یکی از این شبکه هاست.

شبکه «فارسی 1» سریال های بلند و متوالی را به زبان فارسی دوبله و پخش می کند ، بیشتر سریال ها ، مسایلی مثل خیانت ، جنایت و عدم پایبندی به خانواده را به نمایش می گذارند.

این شبکه با پخش مظاهر ضد اخلاقی در برنامه ها ، به ارزشهای الهام بخش خانواده خیانت می کند ، در حال حاضر بیشترین خیانت در ایجاد و رواج فساد و فحشاست.

خانواده به عنوان یکی از نهادهای اجتماعی ، بیشترین سهم را در فرایند جامعه پذیری ارزشهای اخلاقی بر عهده دارد. اگر خانواده نتواند به هدف نهایی و کمال مطلوب خود

برسد و یا کارکردی ضد اخلاقی و مغایر با اصول تربیتی داشته باشد ، در خوش بینانه ترین حالت هم نمی توان چشم امیدی به آینده داشت.

«هیچ جامعه ای نمی تواند ادعای سلامت کند ، چنانچه از خانواده هایی سالم برخوردار نباشد. باز بی هیچ شبهه ، هیچ یک از آسیبهای اجتماعی نیست که فارغ از تاثیر خانواده پدید آمده باشد» (ساروخانی ، 11، 1381)

خانواده وظیفه دارد که ارزشهای جامعه را در تک تک اعضای خود نهادینه کند ، ارزشها ، درونی ترین لایه های شخصیت فردی و اجتماعی افراد جامعه است و کمال مطلوب و واقعیت غایی هر کس در گرو شناخت ارزشها و گرایش های ارزشی اوست .

ارزشها به عنوان شکل دهنده پایه های نظام رفتاری افراد دارای بیشترین تاثیر در کنشهای آنها بوده و در بعد فردی و روانی ، مهمترین منبع برای جهت گیری و درک و شناخت از خود و در بعد اجتماعی مجموعه ای از عقاید و نگرش هاست که فرد ، طی فرایند جامعه پذیری آنها را کسب می کند و خود را با هنجارهای جامعه هماهنگ می کند .

اصلی ترین مبنای ارزش گذاری رفتار افراد در اسلام قرآن کریم است که درباره خطر اشاعه زشتی ها در جامعه اسلامی می فرماید:

«کسانی که دوست دارند زشتی ها در میان مردم با ایمان شیوع یابد، عذاب دردناکی برای آنها در دنیا و آخرت است و خداوند میداند و شما نمیدانید» (سوره نورآیه 19).

در واقع از دیدگاه و منطق قرآن ، باز گو کردن زشتی ها واریه و ترویج آنها، نهی شده است زیرا موجب آشکار سازی زشتی ها و بر ملا شدن آنها می شود.

اعضای خانواده با مشاهده مستمر و بلند مدت برنامه های تلویزیونی ناخواسته دست به الگو برداری از شخصیتها می کنند ، این گونه الگو گزینی از محورهای اساسی مورد توجه پژوهشگران در دهه های اخیر است.

باید دقت داشته باشیم که ادامه این روند برای یک جامعه اسلامی ، علاوه بر هنجارشکنی های اخلاقی تبعاتی چون دوگانگی و تضاد در افکار و رفتار را به دنبال خواهد داشت که بسیار خطرناک و هشدار دهنده است.

1-2 طرح مسئله :

شبکه تلویزیونی فارسی 1 از زیرمجموعه های شبکه تلویزیونی «استار» در اوایل سال 2009 راه اندازی شد، این مجموعه رسانه ای متعلق به «بنگاه اخبار»¹ است که روپرت مرداک مالکیت آنرا برعهده دارد.

این شبکه سریالهای بلند و متوالی رابه زبان فارسی دوبله و پخش می کند. بیشتر سریالها ، مسایلی مثل خیانت ، جنایت و عدم پایبندی به خانواده را به نمایش می گذارند.

ترغیب به داشتن روابط عاشقانه ، متقاعد کردن زنان برای رسیدگی بیشتر به ظاهر ، برجسته کردن جذابیت های زنانه ، زیرسؤال بردن سنت ازدواج و درمقابل ارائه دیدگاه های شبیه افکنانه برای اقناع مخاطب درخصوص اینکه زمانه تغییر کرده است و افراد نباید پایبند به زندگی های سنتی باشند، نمایش مشروب خواری ، روابط خارج از چارچوب های اخلاقی، وفادار نبودن زنان و مردان متاهل به همسران خود ، از برجسته ترین مضامین سریالهای این شبکه است و بندرت پیام های فرهنگی و اخلاقی مشاهده می شود .

در همه ادیان ، خانواده نهادی مقدس و مورد احترام است. همه جامعه شناسان بر اهمیت خانواده و نقش حیاتی آن در جامعه تأکید و توصیه می کنند که درباره الگوهای مطلوب خانواده اطلاعات بیشتری به مردم ارائه شود.

این شبکه با پخش مظاهر ضد اخلاقی در برنامه ها ، به ارزشهای الهام بخش خانواده خیانت می کند و بیشترین خیانت در ایجاد و رواج فساد و حیا زدایی از کانون خانواده هاست چراکه مخاطب به دلیل تماشای هرروزه و طولانی مدت این سریالها به شخصیت های داستان نزدیک شده و با آنها همذات پنداری می کنند و زمینه های الگوپذیری افراد فراهم می شود ، به تدریج ، اعمال منفور و حرام از نگاه شرع و عرف جامعه، قبح خود را از دست داده و به اموری عادی تبدیل می شوند.

تجربه نشان داده که دیدن یک معنا و مضمون از تلویزیون در مدت زمانی مشخص می تواند تاثیرات بسیاری را بر اذهان باقی بگذارد و باعث تغییراتی در ارزشهای ذهنی افراد

گردد و به تدریج ارزشهای تغییریافته در ذهن افراد ، در عملکرد و زندگی فردی و اجتماعی آنان هویدا می شود.

دردنیای رسانه ها شیوه های متعددی برای نفوذ و تأثیرگذاری بر افکار مخاطب وجود دارد ، شبکه های ماهواره ای قدرتمند به دلیل گستردگی و در دسترس بودن و بهره گیری از شیوه های مدرن ، بیش از سایر رسانه ها در جامعه تأثیرگذار هستند و به عنوان ابزاری کارساز، در راستای هجمه فرهنگی مورد استفاده قرار می گیرند.

یکی از وظایف و کارکردهای رسانه ها ، نقش تفریحی آنهاست. به طور معمول ، این وسایل ، در زمان فراغت مخاطبان ، با آنها سر و کار دارند و وظیفه شاد ساختن ، دورنگ داشتن از واقعیات ، سرگرم سازی ، جدا کردن مخاطب از مشکلات ، برعهده این وسایل است اما باید توجه داشت که این تفریح در چارچوب موازین و هنجارهای جامعه صورت گیرد تا هم جنبه فرهنگی و هم جنبه اخلاقی این رسانه ها ، مراعات شود و شادی هر جامعه و اعضای آن در چارچوب هنجارهای آن جامعه صورت گیرد. (ساروخانی، 1373، ص 86).

با توجه به اینکه در آینده نیز سریالهایی مشابه سریالهای کنونی از شبکه فارسی 1 پخش خواهند شد و اهداف دست اندرکاران آن توسعه شبکه می باشد ، توصیه میشود افرادی که دل درگرو اصالتهای فرهنگی، ملی، اخلاقی و دینی جامعه و خانواده دارند ، در این زمینه مطالعه و بررسی های بیشتری انجام دهند.

ضروریست که اصحاب رسانه بر حسب رسالت و وظیفه با برنامه ریزی دقیق و براساس مستندات پژوهشی و تحقیقی گامی موثر در این زمینه بردارند .

این تحقیق درصدد آن نیست که آیا خانواده ها ، این ارزشها را جذب می کنند یا نه؟ بلکه این کار مبنای تحقیق دیگری می تواند باشد بلکه ، سعی بر آن است که ارزشها و هنجارهایی را که این شبکه به مخاطبان خود القاء می کند ، شناسایی و استخراج گردند ، بیشتر تاکید در حوزه ارزشها و هنجارهای خانواده می باشد.

جدا از ساکن بودن محقق در جامعه هدف ، یکی از مهمترین دلایلی که او را بر آن داشت که این طرح را در شهر کرمانشاه اجرا نماید مرزی بودن این شهر و قاچاق تجهیزات ماهواره ای است چرا که این عامل باعث دسترسی آسان و ارزان قیمت مردم

به این تجهیزات شده است و خانواده ها امکان بالقوه بیشتری برای استفاده از ماهواره را دارند و به نظر می رسد این شبکه نسبت به سایر شبکه های فارسی زبان خارجی بینندگان بیشتری داشته باشد .

3-1 ضرورت و اهمیت تحقیق :

بی گمان برنامه های ماهواره ای درانتقال ارزشها سهم بسزایی دارند و افکار و عقاید بی شماری را دستخوش تغییرکرده و هنجارهای اخلاقی موردنظر خود را درسطوح مختلف جامعه رواج داده اند افراد نیز باشیوه هایی همچون همانندسازی و تقلید ارزشهای منتشر شده را درونی می کنند.

ماهواره های تلویزیونی همانند سایر وسایل ارتباط جمعی تاثیری آشکار ، مستقیم و نافذ بر جامعه دارند هزاران شبکه ماهواره ای به صورت شبانه روزی برنامه پخش می کنند برنامه های پخش شده هیچگونه سنخیتی با هنجارها و اصول اعتقادی مردم برخی از جوامع ندارد. درکشورما ، بخشی از این برنامه ها به زبان فارسی و از شبکه فارسی 1 دریافت می شود، بیشتر ، مفاهیم خیانت ، جنایت و متعهد نبودن به خانواده را ترویج و القاء می کنند .

پرداختن به موضوع «تحکیم خانواده»، ریشه دراهمیت نهاد خانواده دارد. نهاد مقدس خانواده ، رکن بنیادین اجتماع بشری ومحمل فرهنگ های گوناگون است تا آنجا که سعادت و شقاوت امتهای ، مرهون رشادت و ضلالت خانواده می باشد. اولین شرط داشتن جامعه ای سالم و پویا ، سلامت و پایداری خانواده است» (فرجاد، 1363، ص20)

خانواده به عنوان یکی از نهادهای اولیه بیشترین سهم را در فرایند جامعه پذیری ارزشهای اخلاقی برعهده دارد. اگر خانواده نتواند به هدف نهایی و کمال مطلوب خود برسد و یا کارکردی ضد اخلاقی و مغایر با اصول تربیتی داشته باشد ، درخوشبینانه ترین حالت هم نمی توان چشم امیدی به آینده داشت.

خانواده در جوامع مختلف و در میان اقوام ، ادیان و فرهنگها ، اشکال متفاوت دارد ، اما این شبکه بدون توجه به این تنوع و دگرگونی همه آنها را در معرض ارزشهای یکسان قرار می دهد که چنین عملکردی موجب تقابل و تناقض ارزشی در نظام خانواده خواهد شد .

باید دقت داشته باشیم که ادامه این روند برای یک جامعه ، علاوه بر هنجارشکنی های اخلاقی تبعاتی چون دوگانگی و تضاد در افکار و رفتار را به دنبال خواهد داشت که بسیار خطرناک و هشداردهنده است .

نتایج تحقیقات در این حوزه ها می تواند بینندگان را از تماشای این برنامه ها رهایی بخشد و همچون چراغی آنان را از ظلمات نجات دهد .

1-4 اهداف :

1. بررسی ارزشهای اخلاقی مثبت و منفی که در حوزه نهاد خانواده به مخاطب القاء می شود.
2. نوع واکنش محیط اجتماعی صحنه نسبت به رفتارهای ارزشی (منفی یا مثبت) بازیگران ، بررسی می شود.
3. مقدار رفتار مثبت که در برنامه ارائه شده است ، مشخص می شود.
4. مقدار رفتار منفی که در برنامه ارائه شده است ، مشخص می شود.
5. مجموع هر یک از رفتارها با یکدیگر مقایسه می گردند.
6. پیامد هر یک از رفتارها (منفی یا مثبت) بررسی می شود.

5-1 سئوالات:

1. سریال «در جستجوی پدر» کدام ارزشهای اخلاقی را در حوزه نهاد خانواده به مخاطبان خود معرفی می کند؟
2. جهتگیری ارزشی رفتارها (مثبت یا منفی) در سریال «در جستجوی پدر» چگونه است؟ سهم هر یک چقدر است؟
3. پیامد رفتارهای ارائه شده چیست و مقدار هر یک چقدر است؟

سئوالات فرعی:

1. کدامیک از رفتارهای (مثبت یا منفی) بازیگران توسط محیط اجتماعی (صحنه) آنها تایید شده است سهم هر رفتار چقدر است؟
2. کدامیک از رفتارهای (مثبت یا منفی) بازیگران توسط محیط اجتماعی آنها رد شده است سهم هر رفتار چقدر است؟
3. کدامیک از رفتارهای (مثبت یا منفی) بازیگران توسط محیط اجتماعی آنها بدون واکنش بوده است سهم هر رفتار چقدر است؟
4. کدامیک از رفتارهای (مثبت یا منفی) ارائه شده دارای پیامد مثبت بوده است؟ سهم هر کدام چقدر است؟
5. کدامیک از رفتارهای (مثبت یا منفی) ارائه شده دارای پیامد منفی بوده است؟ سهم هر کدام چقدر است؟
6. کدامیک از رفتارهای (مثبت یا منفی) ارائه شده دارای پیامد نامشخص بوده است؟ سهم هر کدام چقدر است؟
7. چه رابطه ای بین واکنش شخص (مثبت، منفی، خنثی) نسبت به واکنش محیط اجتماعی (مثبت، منفی، خنثی) برقرار است؟